

1. Obiekt

Z B Ó R E W A N G E L I C K I
ob. Kościół katolicki
p.w. św. Jana Chrzciciela

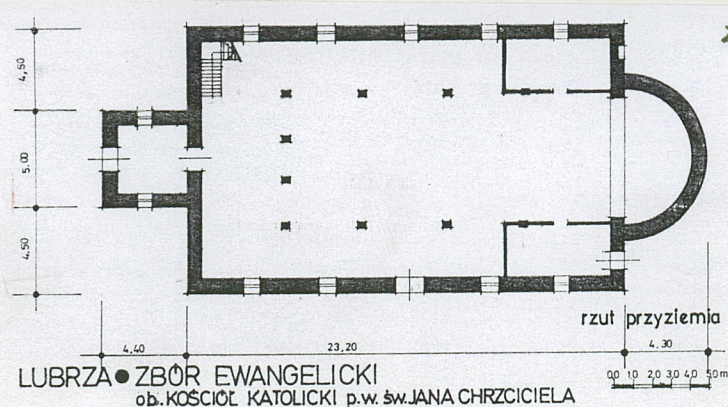
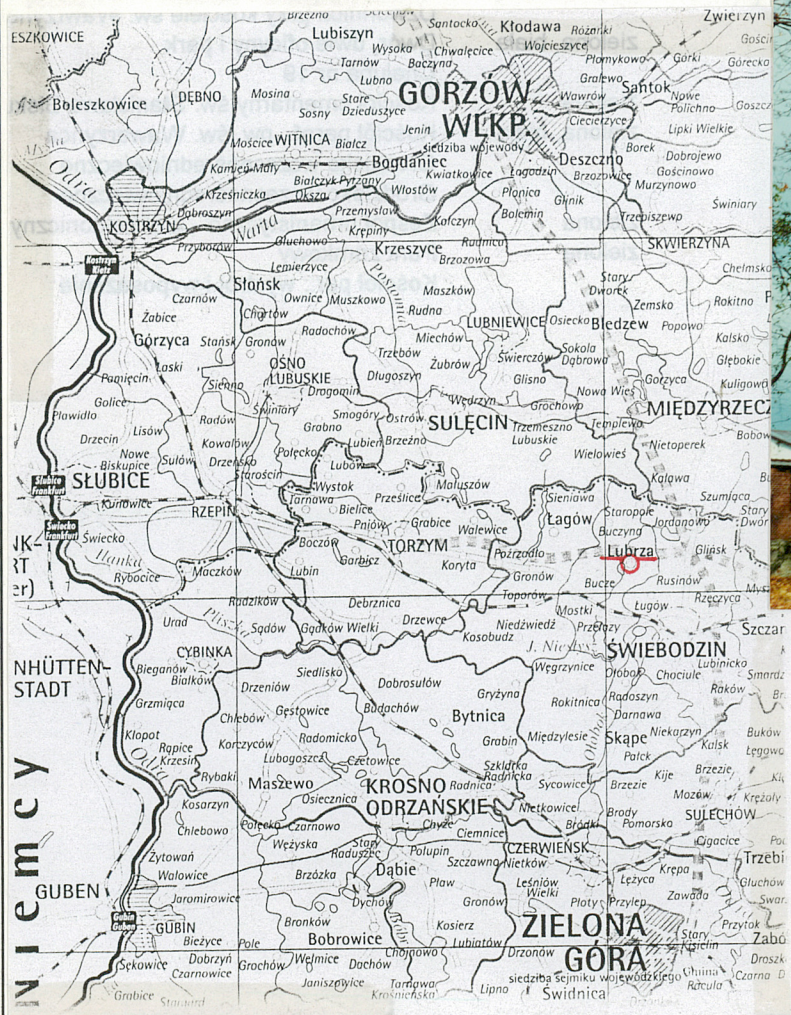
2. Czas powstania

1848 rok
przebudowa - ok. 1880 r.

3. Miejscowość

L U B R Z A

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres

nr hipoteczny.....

5. Przynależność administracyjna
województwo zielonogórskie
powiat Świebodzin
gmina Lubrza

6. Poprzednie nazwy miejscowości
Liebenau
(u Nowackiego²) - Lubrze,
Lyubanowo, Lubenaw, Luborcz

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo zielonogórskie
powiat Świebodzin

8. Właściciel i jego adres

Parafia Rzymsko-
Katolicka
p.w. św. Jana
Chrzciciela,
ul. 3 Maja 3, 66-218
Lubrza
tel. 381 14 11 w. 95

9. Użytkownik i jego adres
j.w.

10. Rejestr zabytków

Nr **1038**

data **20.03.1964r.**

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Położona na północ od Świebodzina, niewielka obecnie wieś Lubrza, w okresie średniowiecznym, przez pewien czas odgrywała poważną rolę, będąc znaczącym ośrodkiem miejskim, choć nie znamy oficjalnego dokumentu lokacyjnego, ani daty nadania praw miejskich. Należąc początkowo, jak większość okolicznych terenów, do jednego ze znaczących wielkopolskich rodów, tu własność **Dryjów**, przechodzi od połowy XIII wieku stopniowo na własność pobliskiego klasztoru cystersów, stając się częścią wielkich dóbr **opactwa paradyckiego**.

Ks. Nowacki w swej historii archidiecezji poznańskiej podaje, że: *wieś tę sprzedał 1246/49 komes Bodzanta z Widzimia, syn zm. Janusza wraz z bratem swym Mironem klasztorowi paradyckiemu, lecz zdaje się tylko dział. Lubrę posiadał bowiem 1276 kasztelan zbąszyński Wojciech z rodu Dryjów, który lokował tam wówczas miasto, jeszcze 1293. W r. 1293 ugodził się klasztor z synami zm. Bodzanty Mikołajem i Janem, a 1322 zlecieli mu ostatecznie to miasto Wojciech Krzczonowic i Pieczko Lossow.*²⁾

W przywileju z 1383 roku wymieniono odbywające się w Lubrzy targi. XVI-wieczna pieczęć określa Lubrę mianem civitas.¹⁾

Tak ks. Nowacki pisze na temat tutejszego kościoła: *Najpóźniej z założeniem miasta z warownym zamkiem tuż po r. 1276 (przed 1293) wystawiono tam kościół parafialny św. Michała, może jednak już w XII wieku, gdyż Lubrza była nie tylko wielkopańską siedzibą, lecz zdaje się także grodem.*²⁾

Tamtejszy **pleban** występuje w dokumencie z 1320 roku, a w aktach konsystorskich jest tylko kilka wzmianek z lat 1433-1526²⁾. Informacje te dotyczą pierwotnego kościoła katolickiego, wg informacji Wilińskiego, **drewnianego**, zniszczonego w 1654 roku, kiedy też kanonicznie erygowano parafię¹⁾, zastąpionego murowaną... (c.d.zał. nr 1)

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Zbór zlokalizowany w południowej części Lubrzy, przy głównej drodze wsi wiodącej z południa, z kierunku Świebodzina, po jej zachodniej stronie. Teren przykościelny wypełnia trapezoidalny obszar utworzony w rozwidleniu głównej drogi i odchodzącej od niej promieniście w kierunku południowym, drogi gruntowej. Obecny teren przykościelny, stanowiący północną część zajmowanego niegdyś w całości przez cmentarz ewangelicki obszaru, od południa i zachodu ogrodzony siatką, od drogi (od wschodu) tynkowanym murem (oryginalne lico z kamienia łamanego, wtórnie zatynkowane) z kutą, ażurową, dwuskrzydłową bramką na osi wejścia głównego do kościoła. Teren dawnego cmentarza od południa wydzielony murem. Całość porośnięta trawą, na obszarze dawnego cmentarza, od zachodu, szpaler drzew i pojedyncze, nieliczne drzewa od strony głównej drogi. Obiekt murowany z cegły pełnej, zewnętrznie i wewnątrz tynkowany. Konstrukcja wieży dachowej drewniana, kryta dachówką karpiówką, hełm wieży i dach apsydy kryte arkuszami blachy cynkowej (obecnie pomalowana). Nad nawą strop drewniany z podsufitką i drewnianą podłogą na poddaszu, apsyda przesklepiona. Stolarka drzwiowa drewniana, oryginalna.

Bryła wolnostojąca, nieorientowana, zwrócona elewacją frontową - wieżową w stronę wschodnią, ku drodze, zwarta, urozmaicona, dostawiona od wschodu, smukłą wieżą o strzelistym hełmie, wypiętrzającą się znacznie ponad kalenicę dachu korpusu. Od zachodu znacznie niższa, półkolistą apsydą nakrytą połową niskiego dachu stożkowego. Nad korpusem dach siodłowy. Hełm wieży strzelisty, namiotowy, 8-spadowy, zwieńczony krzyżem osadzonym na kuli. Mury korpusu wys. ok. 8 metrów.

Kościół założony na rzucie prostokąta z węższym, półkolistym w planie, apsydialnym prezbiterium od zachodu i kwadratową wieżą od wschodu, której bok niemal trzykrotnie węższy od krótszego boku korpusu. W obu zachodnich narożnikach korpusu, od strony prezbiterium, kwadratowe, niewielkie pomieszczenia. W południowym pomieszczeniu mieści zakrystię.

Elewacje na gładkim, dość wysokim cokole z niewielkim uskokiem, w dolnej partii cokół z łamanego kamienia polnego, ponad którym ozdobiony pas z nietynkowanych, układanych naprzemiennie czerwonych i ciemnych cegieł. Elewacje pozbawione detalu architektonicznego, z wyjątkiem uskoku, wąskiego gzymsu koronującego, opasującego bryłę korpusu i wieńczącego mury apsydy. Wszystkie otwory w kształcie prostokątów stojących zamkniętych łukiem pełnym. Wyjątek stanowi otwór drzwiowy w zachodniej elewacji korpusu przemurowany współcześnie na prostokątny, z widocznym śladem pierwotnego, półkolistego wykroju. Wszystkie nadłucza otworów podkreślone pasem o zróżnicowanej fakturze tynku (możliwe, że pozostałość po nadokiennym detalu architektonicznym).

Elewacje północna i południowa pięcioosiowe, przeprute w dwu kondygnacjach, na wszystkich, regularnie rozmieszczonych osiach, otworami w kształcie prostokąta stojącego zamkniętego górą półkoliście. Okna dolnej kondygnacji, doświetlające partię podemporową wnętrza, znacznie mniejsze, okratowane. Okna kondygnacji górnej duże, przeszkolone witrażowo, bezbarwnymi szybami, stanowiące doświetlenie empory. W przyziemiu centralnej osi elewacji... , (c.d.zał. nr)

14. Kubatura 2500 m³	15. Powierzchnia użytkowa 350 m²	16. Przeznaczenie pierwotne Sakralne - zbór ewangelicki	17. Użytkowanie obecne sakralne katolicki kościół parafialny
19. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja 1968 rok - gruntowny remont kościoła przeprowadzony przez ówczesnego proboszcza parafii ks. Michała kubackiego 1978 - likwidacja cmentarza przykościelnego 1997 - remont dachu - wymiana łąt, wymiana pokrycia dachowego na nową dachówkę karpiówkę, wymiana rynien, malowanie hełmu wieży 1998 - zbiecie zawilgoconych tynków wewnętrznych w kruchcie kościoła, założenie nowych tynków (nadal wychodzi wilgoć)		18. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) fundamenty - nie badano ściany zewnętrzne - stan dobry ściany wewnętrzne - stan dość dobry stropy - stan średni, konieczność częściowej wymiany podłogi strychu konstrukcja dachowa - stan dobry, niektóre elementy do wymiany pokrycie dachu - stan b. dobry wyposażenie - stan różny w zależności od poszczególnych elementów, ogólny stan dość dobry instalacje - nie badano	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Wymiana cynkowego pokrycia hełmu wieży (planowana blacha miedziana). Malowanie wnętrza.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

karta zielona obiektu – 1964 rok
mapa wsi – wycinek mapy topograficznej z kon. XIX w.

22. Bibliografia

1. St. Williński, Katalog zabytków sztuki pow. świebodzińskiego, maszyn. Poznań 1949, s. 4, (BHSiK 1949, nr ¾),
2. Ks. prof. Dr J. Nowacki, Dzieje Archidiecezji Poznańskiej, t. II, Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój, Księgarnia św. Wojciecha 1964, s. 482
3. Z. Kaczmarczyk, Rozwój miast nad Środkową Odrą o Dolną Wartą do końca XVw, [w] Studia nad początkami i rozplanowaniem miasta nad środkową Odrą i Dolną Wartą, t.II Dolny Śląsk, Dolne Łużyce, pod red. Z.Kaczmarczyka i A. Wędzkiego, s. 566
4. St. Kowalski, Zabytki województwa zielonogórskiego, LTN, Zielona Góra 1987 r. s. 127-128
5. J. Jungnitz, Visitationsberichte der Diözese, Archidiakoniat Glogau, s. 101 268 654
6. Schematyzm diecezji zielonogórsko-gorzowskiej. Kuria diecezjalna 1995 r., s. 656
7. Czas architektury zapisany, Zabytki Województwa Zielonogórskiego, pod red. I. Peryt-Gierasimczuk, PSOZ O/Zielona Góra, Zielona Góra 1998. s.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatura)

F.B. Wernher, plan Lubrzy, rys. ok. poł. XVIII wieku
Mapa topograficzna z 1896 roku, 1:25 000
Karta zielona kościoła p.w. św. – 1964 rok

24. Uwagi różne

25. Opracował

tekst mgr Agnieszka Skowron *Asioma* 1999 r.

plany, rysunki mgr Agnieszka Skowron *AS Skowron* 1999 r.

zdjęcia fotogr. mgr Agnieszka Skowron *Ag. Skowron* 1999 r.

Miejsce przechowywania negatywów archiwum WKZ w Zielonej Górze

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

27. Załączniki 5 załączników
zał. Nr 1 - c.d. pkt 12, dok. fotogr.

2 - c.d. plot. 13, —" —

3 - — u — — — — — u — —

4 - spis zdjeć, — " —

5 - dok. fotogr., mapy

1. Miejscowość	LUBRZA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	ZBÓR EWANGELICKI ob. Kościół katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Świebodzin			c.d. pkt. 12 - historia obiektu
3. Województwo	lubuskie			dokumentacja fotograficzna

c.d. punktu 12 - historia obiektu

... świątynią **barokową** wybudowaną 1776 roku.

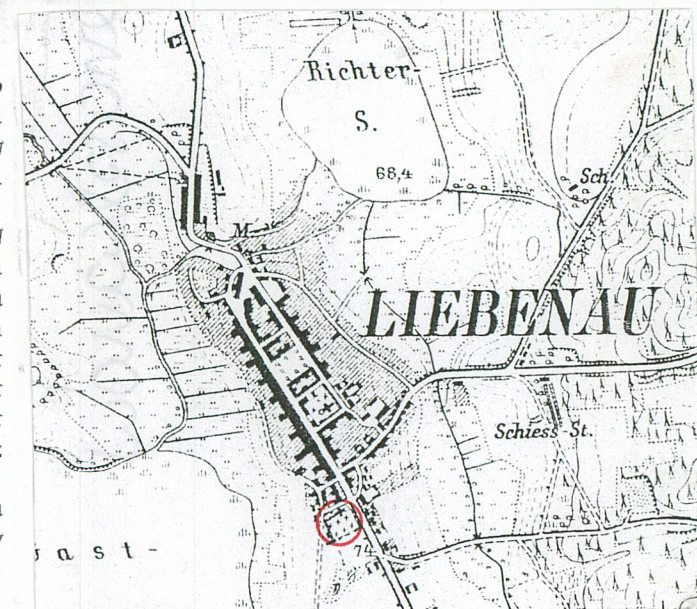
Z informacji ks. Nowackiego, wymieniającego uposażenie kościoła w końcu XVII wieku, po **odzyskaniu go z rąk innowierców²⁾**, można wnioskować, iż istniała tu już wcześniej gmina protestancka. Pierwotny zbór, zbudowany w konstrukcji szachulcowej powstał zapewne w końcu XVII lub na początku XVIII wieku, gdyż uwiecznił go na swej rycinie datowanej na I połowę XVIII wieku F.B. Wernher. Świątynia przedstawiona jest jako bezwieżowa budowla

136. Lubrza. Widok z lotu ptaka (rys. F. B. Wernher około połowy w. XVIII)

ny w roku 1966 roku. Pozbawiona świątyni, osiedlona tu po wojnie, społeczność katolicka zaraz po wojnie adaptowała opuszczony w wyniku wysiedlenia niemieckiej ludności protestanckiej, zbór ewangelicki, który został poświęcony dnia 30 listopada 1945 roku. Przejął on odtąd funkcję kościoła katolickiego, początkowo filialnego, parafii w Jordanowie, a od 1946 roku samodzielnego kościoła parafialnego tutejszej parafii, noszącej od wezwania świątyni, wezwanie św. Jana Chrzciciela. W roku 1968, zarządzany wówczas przez ks. Proboszcza Michała Kubackiego, kościół został gruntownie odnowiony. W końcu lat 70-tych XX wieku zlikwidowano ewangelicki cmentarz przykościelny, po którym pozostał jedynie okalający teren pocmentarny, mur.

budowla szachulcowa. W roku 1848, przypuszcza lnie po zniszczeniu szachulcowego, wybudowano w Lubrzy nowy zbór protestancki. Nie przetrwał on w pierwotnej formie, gdyż, jak wynika z informacji Wilińskiego, został ok. 1880 roku całkowicie przebudowany w wyniku pożaru wieży, uzyskując swą obecną, **neoromańską** formę uwidaczniającą się w zastosowanych w wystroju wieży detalach architektonicznych oraz w formie apsydy prezbiterialnej o półkolistym kształcie. Po spaleniu w czasie II wojny światowej barokowy kościół katolicki popadł w ruinę i został rozebra

c.d.pkt. 13 - opis obiektu

...północnej otwór wejścia bocznego o dwukrzydłowej, płycinowej stolarce drzwiowej z naświetlem zdobionym szczeblinkami o wachlarzowym układzie. Ślęmię profilowane, z ozdobnym frysem. Dolny stopień z granitowego, prostopadłościennego bloku, górny z cegieł budujących dolną partię cokołu.

Elewacja zachodnia, szczytowa z wbudowaną na osi, pozbawioną otworów, apsydą prezbiterium, przepruta od strony północnej, w przyziemiu prostokątnym otworem drzwio-

...wym, po stronie południowej półkolista nisza. W partii szczytowej, powyżej dachu apsydy, na osi trzy niewielkie, umieszczone blisko siebie blendy zamknięte łukiem pełny.

Elewacja frontowa - wschodnia, zryzalitowana wbudowana na osi wieża, mieszcząca w przyziemiu półkoliście wycięty otwór wejścia głównego. Boczne części elewacji, stanowiące elewacją szczytową korpusu, gładkie, pozbawione otworów i detalu.

Elewacje wieżowe trzykondygnacyjne. Kondygnacje rozdzielone wąskimi gzymsami. Kondygnacja dolna, w ścianie frontowej mieszcząca półkoliście wykrojony otwór wejścia głównego, niemal dwukrotnie wyższa od pozostałych kondygnacji. Powyżej małe, wąskie, również, jak reszta otworów, półkoliste okienko. Ponad ... (c.d.pkt 13-zał. nr 1)

1. Miejscowość	LUBRZA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Świebodzin	ZBÓR EWANGELICKI	c.d. pkt. 13 - opis obiektu
3. Województwo	lubuskie	ob. Kościół katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela	dokumentacja fotograficzna

c.d.pkt. 13 - opis obiektu

...gzymsem, w kondygnacji środkowej, większe okno. Najwyższa, trzecia kondygnacja przepruta wspartym na gzymsie, biforyjnym, dużym oknem, wraz z wieńczącym każdą z elewacji wieży, trójkątnym szczytem, najozdobniejszą element bryły kościelnej. Okno ozdobione ustawioną na osi, na tle rozdzielającego okna biforium filarka, kolumną o zbliżonym do form korynckich, kapitelu. Archiwolty biforium podkreślone w nadłuczach profilowanymi opaskami wspartymi na ujmujących biforium i zarazem narożniki najwyższej kondygnacji, niskich pilastrach. Wszystkie okna umieszczone na osi, zaopatrzone w drewniane wiatrownice. Szczyty wieżowe w kształcie prostokąta równobocznego wypełnionego blenda wykrojona w kształt wznoszących się wzdłuż boków trójkąta, fryzów arkadkowych, w centrum blenda w kształcie trójliscia. Wszystkie elewacje wieży rozwiązane analogicznie, z tą różnicą, że w miejscu otworu drzwiowego, na pozostałych elewacjach, okno wielkości okien niższej kondygnacji elewacji południowej i północnej.

9

10

11

12

1. Miejscowość	LUBRZA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Świebodzin	ZBÓR EWANGELICKI	c.d. pkt. 13 - opis obiektu
3. Województwo	lubuskie	ob. Kościół katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela	dokumentacja fotograficzna

c.d. pkt. 13 - opis obiektu

Wnętrze salowe, opasane z trzech stron drewnianymi emporami wspartymi na słupach, wspierających jednocześnie nakrywający całość, płaski strop. Słupy obecnie oblicowane deskowaniem. Apsyda prezbiterialna wydzielona półkolista arkadą tworząca łuk tęczy. Łuk archiwolty ujęty profilowaną, szeroką opaską.

Prezbiterium dodatkowo wydzielone podwyższeniem posadzki. Po obu stronach prezbiterium, przy ścianie zachodniej korpusu, dwa niewielkie pomieszczenia zajmujące przestrzeń pierwszego segmentu (do pierwszego słupa) partii podemporowej. Pomieszczenia otwarte na nawę prostokątnymi otworami drzwiowymi. Na osi ściany wschodniej korpusu półkoliście wykrojone, duże drzwi komunikujące nawę z utworzoną w przyziemiu wieży kruchtą wejścia głównego. Przy

13 wschodniej ścianie kor-

pusu, w narożniku południowo-wschodnim drewniane schody na emporę z profilowaną poręczą.

Parapety empor drewniane, pełne, płycinowe. Nawę wypełniają dwa rzędy drewnianych ławek. Główny element wyposażenia wnętrza stanowi neogotycki ołtarz główny w formie przypominającej tryptyk, o ostrołukowych „kwaterach” wypełnionych obrazami. W kwaterze głównej przedstawienie Chrztu Chrystusa, z towarzyszącymi po bokach scenami Zwiastowania i Nawiedzenia. Na emporze wschodniej organy w neobarokowej szafie.

Na wyposażeniu ponadto fisharmonia, neobarokowy komplet płaskorzeźbionych stacji Drogi Krzyżowej.

Kościół zaopatrzony w instalację odgromową i elektryczną.

1. Miejscowość	LUBRZA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	ZBÓR EWANGELICKI ob. Kościół katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Świebodzin			spis zdjęć i rycin
3. Województwo	lubuskie			dokumentacja fotograficzna

Spis zdjęć i rycin:

1. Zbór w Lubrzy - widok od strony południowo - zachodniej (z terenu dawnego cmentarza ewangelickiego)
2. Plan wsi - wycinek mapy z końca XIX wieku
3. Ruina barokowego kościoła katolickiego w Lubrzy (rozebrany w 1966 roku)
4. Najwyższa kondygnacja wieży
5. Widok na część prezbiterialną i elewację północną zboru
6. Elewacja frontowa - wschodnia
7. Północne wejście boczne
8. Widok na zbór od strony południowej (od głównej drogi)
9. Elewacja południowa zboru
10. Prezbiterium zboru
11. Teren dawnego cmentarza ewangelickiego ze zbozem
12. Kuta krata bramki
13. Widok na wnętrze zboru z empory muzycznej
14. Widok na wnętrze zboru od strony ołtarza głównego
15. Empory - widok od strony wejścia na emporę
16. Widok na część zachodnią wnętrza
17. Neogotycki ołtarz główny
18. Zbór - widok na elewację zachodnią i południową
19. Empora organowa
20. Wejście na emporę
21. Empora południowa - widok od strony zachodniej
22. Szafa organowa
23. Zbór - widok na elewację północną

11

18

19

21

20

22

1. Miejscowość	LUBRZA	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	ZBÓR EWANGELICKI ob. Kościół katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina	Świebodzin			mapy
3. Województwo	lubuskie			dokumentacja fotograficzna

23

